

NAGY LÁSZLÓ: A NAP JEGYESE

— A Szépirodalmi Könyvkiadó kiadása —

»Dal hamis húron pendülni ne merjén« — hányan írták le — szokványosabban, szürkébben — az utóbbi évek során ezt a gondolatot! Ám senki olyan következetesen nem ragaszkodott hozzá, mint »A nap jegyese« szerzője.

Nagy Lászlónak ez a harmadik kötete. A »Tűnj el fájás«-ban (1949) mint új, eredeti hangú költő mutatkozott be — különösen a korábban írott versek viselték magukon egy önálló, csupa-indulat paraszttehetség bélyegét. 1949-től az ő költészetét is kikezdte a sematikus látásmód — első kötete utólja, és a második (A tűzér és a rozs, 1951) zsákutcát jelent pályáján. Nem mintha ebben az időszakban nem teremtettek volna egyes szép versek, és jónéhány művészi szakasz, kép — de a gondolati, érzelmi elszíntelenedés kétségtelen, s a forma és tartalom egységét példázza, hogy ő, aki egyik legegységibb hangú költőnk, gyakran teljesen elvesztette nyelvi leleményét is, képlátó ereje, színskálája gyengült és szürkült.

»A nap jegyese« versei sokkal inkább a legelső költeményeknek a folytatói, mint az 1949—51 körül írottaknak. Nagy László visszatalált önmagához — természetesen nem a szó mechanikus értelmében, mintha az elmúlt évek számára fölöslegesek lettek volna. Ez időszak fő politikai következményeire még visszatérek, most csak annyit, hogy közben összehasonlíthatatlanul nagyobb tudatosságra, verskultúrára tett szert, és hogy a népköltészet formavilága, sőt látásmódja is szinte a vérévé vált.

A kötetre elsősorban a néppel azonosulni tudó meleg humanizmus a jellemző. Nemcsak külső formáit tekintve népies ez a költészet — tartalmilag is évek óta a leghűbb — ha nem is a legkönnyebben megközelíthető — kifejezője az úgynevezett »egyszerű emberek« érzésvilágának. Az a meghatározó gyengédség, ahogy például a libát tömő öregasszonyokat, s a háttérben föltűnedező tágabb világot eleveníti meg, többet és igazabbat mond a népről minden igaz és nagy deklarációnál. (Öregasszonyok.) Vagy együtt szenvedni végig az emberekkel, s az emberek állataival a rettenetes fagyot — apró, hű és ötletes képekben eleveníti meg következményeit, és mindenütt érezhető a rokonérzésen túlmutató azonosulás. (Pl.: Sokan futottak erdőbe — részüket vették belőle. — Sokakat értek lopáson, — *bolond vagyok, ha csodálom.*) De a leggyönyörűbben ez a költemény befejezéséből világlik ki:

*Akartam akkor, mint a láng
lobogni minden táj iránt.
ajándékjaként tetszeni,
tűzterebéllyel lengeni
fázókhoz egyre közelebb —
S kódorogtam csak, mint az eb.*

Semmi deklaráció — csak képek, egyszerű képek. És sorolhatnám még a példákat, tovább...

Más szempontból is ennek a humanista azonosulásnak a költője Nagy László. A légvárak, a délibábok egy idő óta — szerencsére! — társadalomszerte eloszlófélben vannak, de sokan még nem találták meg a jövőbe vezető valóságos utat, amelyen két lábbal, biztosan lehet haladni. Az egész kötet ennek az egészséges illúziótlanodásnak kifejezője — és ez az elmúlt évek tapasztalatainak a költő fejlődését elősegítő legfontosabb politikai következménye. Most már

*Gondok kórusát nem lehet leinteni,
zúgjon, csak búgjon, az erdők vajudnak.
Nehezül szívem, vaksors már nem viheti,
mint a madárpehelyhet orrán a duvad.*

(Rapszódia.)

A gondok sematikus elhessegetése vagy elhallgatása helyett a megerősödött szív az élet természetes kifejlődését, a harcok nyílt megélését követeli. Nem kétséges, hogy melyik a kommunista álláspont.

Maradjunk meg a valóság talaján!! — ezt mondja ki páratlan keménységgel a kötet egyik kiemelkedő darabja, az Aszály is. Kétféleképp érzékelteti ezt az igazságot: az első szakaszokban halálosan pontos, fölfokozott indulatú képekben ábrázolja a kiaszott vidéket — végül nyíltan is kimondja:

*»Szép lesz a termés, — szól a tudósító.
Ó, de szeretném buktatni a földre,
kemény földünket hazudozó szája
hadd csókolgatná!*

*Rossz lesz a termés, szép csak ez a küzdés,
nem a bőségért: a megmaradásért.
Szívét az ember dacosabban hordja
aszályos földön!*

*Aki az égő füvek szenvedését
érezni tudja, az lesz a hatalmas.«*

Forradalmi költemény ez, a szó legszebb értelmében agitatív. A tömegekre csak az igazsággal lehet hatni — ez minden forradalom alapigazsága. Szégyen, hogy folyóirat annakidején ezt nem merete leközelíteni!

Részben a forradalom tisztaságának védelmében íródott a kötet másik remek költeménye, az Anyakép. Az egész ország anyává melegeedik — s a költő itt írja le a legpontosabban a légvárak szertefoszlásának szubjektív következményeit. A nagy szavak — mégha oly őszintén mondták is őket — hitelüket veszítették, így hát

*»biztatót zümmögöm dalban
nehéz már, amikor rajtam
orbánc a szégyen.«*

Mi a megoldás? A forradalomnak ki kell vetnie magából önmön árulóit: a képmutatókat, a törleszkedőket:

*»Vadság itt ne nőjjön urrá,
nehogy, ki szülőjét rúgná,
vitéz lehessen.«*

Másrészt azonban ugyancsak az Anyakép-ben megmutatkozik Nagy László világlátásának a gyöngéje is: az illúzióktól és hazugságoktól való elfordulás nem kapcsolódik elég energikusan egybe a nyílt válasz-adás vágyával, vagy talán inkább képességével. Ami ezzel ellentétet eddig idéztem, inkább kivételszámba megy. A kötet alaphangja közelebb van ehhez a hangulathoz:

*»Düh perdít szemembe könnyet,
én tehetetlenül élek,
számtalan sóhajos lélek,
örvényét érzem.«*

A félreértés elkerülése végett: nem az a baj, hogy — Uram bocsá! — a költő ilyet leír, hanem, hogy túl gyakran válasz a gondokra ez a fájdalmas visszahúzódság. (Pl.: Bolyongó, Most gyeńge vagyok.) Igaz, hogy biztatót ma már nem zümmöghet, aki »számtalan sóhajos lélek örvényét« nem érzi — s aki érzi, annak nehéz a dolga, de mégiscsak meg kell lelni a biztatót, ahogy pl. az aszály idején Nagy László is talál serkentő szavakat.

»A nap jegyese« verseire jellemző valami közvetettség, sokértelműség. Nemcsak abból a szempontból, ahogy minden igazi irodalmi alkotás többet jelent azoknak a szavaknak az összességénél, amelyekből összerakódik — úgyis, hogy gyakran a leg-

fontosabb tartalom van elbújtatva nehezen lefordítható hangulatok, szóképek, hasonlatok — sőt talán néha jelképek mögé is. Ez a hajlam egyrészt a költő egyéniségének tartozéka, mégsem elég, hogy egyszerűen leltározzuk, és aztán hozzátegyük: művészien csinálja. Van ugyanis ebben a módszerben valami az egyénin túlnövő, szükségszerű elem. A szektáns társadalmi nézetek, amelyek egy szükszemponztú, gyáva szerkesztői-lektori gyakorlatot alakítottak ki, gyakran indirektségre kényszerítik a mondanivalójára kényes költőt. Láthattuk Nagy László esetében, hogy ennek az elrejtőzésnek *nem szabadna* szükségszerűnek lenni. Itt az ideje, hogy a nép valóságos érzéseit minden további nélkül ki lehessen fejezni. Szerintem a költő túlgyakori elkedvetlenedését, szomorúságát, bújkálását — amelyet leegyszerűsítve, indokolatlanul pesszimizmusnak szoktak csúfolni — nagyrészt az okozza, hogy gondjait és gondolatait nem bírhatta minden esetben nyíltan kifejezni. A »tehetetlenül élés« ebben az esetben a segíteni akaró, de a külső körülmények, valamint a saját gyöngesége következtében csak befelé füstölögni képes ember érzése. Így végső soron lefojtottságával is embertömegek magatartását ábrázolta — a szektáns politika nemcsak az irodalomban hatott némitóan, elidegenítően.

Ritka nyelvi és kép-gazdagság jellemzi Nagy László legújabb verseskötetét: ritmus-kincse tekintetében pedig méltán vetekszik a legnagyobbakkal. Szinte minden költeménynek önálló dallama van. Tartalmi okok magyarázzák, hogy túlnyomórészt népies a verselésük, éspedig nem a népköltészet formáinak egyszerű alkalmazása, hanem újratereztése révén; például a sormetszetek szabad, váltakozó alkalmazása a mondanivalóhoz könnyebben simuló lüktetést hoz létre, s ugyanakkor egyik okozója a nagy ritmus-bőségnek is. A kötet jelentős ritmikai eredménye, hogy a magyar költészetben már régóta össze-kombinálódó hangsúlyos és időmértékes verselést még szorosabban és harmónikusabban egyesíti. Nagyon sok változatot lehetne bemutatni — például a gyönyörű, kétütemű tizesekben írott »Dérütött réten« első két sorában háromszor kísért az adoniszi sor:

— u u — — ||
Allok a rozsdás, dérütött réten,
 — u u | — — || — u | — u
gyermekidőmet visszaidézem.

Azonban kétségtelen, hogy mindig egyéni hangja néha modorossá torzul. Túlsok helyenként a fordított szórend, s a szellemesen új szókapcsolatok halmozása is olykor zavaróan hat. Képalakítása rendkívül bőséges és eredeti fantáziára vall — a költő azonban gyakran visszaél ezzel az adottságával, képeinek nincs mindig funkciója, néha erőltetettek, alig hihetőek. Ezeket a kibicsaklásokat részben már említett indirektség, a bújkáló mondanivaló okozza: a költő igazságát akaratlanul is homályosan beszéli ki. Ugyanezzel kapcsolatos, hogy bár Nagy László rendkívül tömören tud írni (utalok pompás, 2—3 szakaszos verseire, mint a Dérütött réten, Sóhegyek tövében, Hajsza, Csíp a hóharmat, Nyári ének), bőven találhatók nála olyan — gyakran nagyon szép — szakaszok, amelyek csak föloldják, — és ismét csak ezt a szót kell használnom — bújtatják a mondanivalót. Máskor lírai heve, szenvedélye túlságosan is elragadja — ízlésem szerint a minden részletében szép Gyöngyszoknya esetében is ez történt. Versei egy része még hatékonyabb lehetne — rövidebben megírva. A költészetben a leggazdagabbnak kell a leginkább takarékoskodni.

Mindezek a kifogások csak elenyésző jelentőségűek lehetnek a költő formai eredményeihez képest. Még az indirektségre való kényszerültség is főként gazdagodást hozott: ötletekben, a kifejezés finom árnyaltságában.

Sok szó esik arról, hogy a mai költészet népszerűtlen. Ezt nem lehet megszüntetni, csak »A nap jegyese« darabjaihoz hasonlóan szép, egyéni hangú, és főként igazi versekkel.

EÖRSI ISTVÁN